

KULTUR/KRITIK

Könet är en icke-sanning

Judith Butler, amerikansk feminist och filosof. FOTO ÖRJAN BJÖRKDAHL

Bok: GENUSTRUBBEL
Författare: Judith Butler
Översättning: Suzanne Almqvist
Förlag: Bokförlaget Daidalos

► **RECENSION.** Den amerikanska feministen och filosofen Judith Butler råds inte för att röra om i grytan. Hon hyllas som banbrytande av vissa och ratas på grund av sin svårtillgänglighet av andra. Nu har ett av hennes främsta verk, *Genustrubbel*, kommit ut på svenska.

Kön betraktas generellt som fast och primärt medan genus ses som sekundärt, som en inristning på den primära substansen. Butler menar att vi aldrig kan tala om en grundläggande substans. Att kroppen inte är en ren yta som står redo att betecknas utan faktiskt bestäms av en uppsättning gränser. Dessa gränser bestäms i sin tur av den omgivande diskursen: språket, förväntningarna, värderingarna – allt det som utgör det vi kallar verklighet. Vi kan enligt Butler aldrig komma åt en verklighet utanför den regerande diskursen eftersom det är där vår verklighet skapas. Och kön är alltså skapat av samma konstruerande makt som genus, ett makt-system som Butler kallar för den heterosexuella matrisen.

Den heterosexuella matrisen är en genusmodell som utgår från att kroppen (män och kvinnor) görs begripliga genom ett visst genus (maskulinitet och femininitet) och att dessa två enheter organiserar oppositionellt och hierarkiskt genom en tvingande heterosexuell praktik (män åtrår kvinnor och kvinnor åtrår män). Genom detta system skapas föreställningen om en ursprung-

lig natur. Genom förbud och påbud skapas identiteter som agerar utefter sina föreskrifter och utför specifika handlingar som upprepas tills vi förväxlar orsak med verkan. Vi upplever alltså män och kvinnor som ett naturligt faktum när de egentligen bara är en effekt av systemet.

Kön, genus och sexualitet är en pågående diskursiv aktivitet, ett ständigt handlande, en performativ verksamhet för att använda Butlers termer. Hon menar att vi gör kön. Det som upplevs som verkligt och faktiskt är baserat på illusioner om det naturliga och faktiska som kropparna försöker efterlikna, något de aldrig helt lyckas med.

HÄR SKÖNJR BUTLER vägen ut. Identiteter säkras i den heterosexuella matrisen via den stabila enheten kön, genus och sexualitet vilken utgör normen för kulturell begriplighet. "Utstickare" där genus inte följer av kön eller där begärets handlingar inte följer av vare sig kön eller genus ses som utvecklingsfel. Men i själva verket har dessa utstickare en omstörtande kraft.

Butler menar att upproret finns inbundet i förbudets logik. När det som ter sig som verkligt (könen) sätts i kontrast till någonting överkligt (till exempel en dragqueen) kan det verkliga hamna i kris. Förhållandet blir inte original mot kopia utan kopia mot kopia. Originalen är i själva verket också en parodi av idén om det naturliga och ursprungliga. Vi inser att det verkliga är föränderligt, ett resultat av upprepade handlingar, en effekt snarare än en orsak, och därför möjligt att revidera.

Butlers syfte i *Genustrubbel* är, som titeln antyder, att skapa trubbel. Hon menar att trubbel är en nödvändighet eftersom kön inte är en naturlig och fast enhet utan en trasslig och diskursivt skapad icke-sanning. Språket hon använder är komplicerat, ibland inabsurdum. Butler själv förklarar i ett förord från 1999 att textens komplexitet beror på att de regler som styr begripligt tal präglas av det normaliserande språket och att man genom att inte anpassa sig kan förlora begripligheten, vilket förvisso känns som en efterhandskonstruktion för att ge svar på kritik.

Men det är framförallt är det teoretiska bagaget som ställer krav på läsaren. Butler använder sig av Lévi-Strauss, Freud, Foucault, Lacan, Kristeva, Wittig, Riviere, Rubin, och oändligt många fler. Man får helt enkelt acceptera att man inte behöver förstå exakt vilken aspekt av Hegels dialektik det är hon syftar på, huvudpoängerna är klara och när fram ändå.

BUTLER HAR GENOM sitt teori bygge egenhändigt tvingat genusforskningen till självrannsakan. Hon vill vidga området för möjliga genusformer utan att diktera vilka möjligheter som skall förverkligas. Med *Genustrubbel* vill hon öppna upp och motverka de tvingande begränsningar som hindrar oss från att ens tänka oss andra genus än de vi ser omkring oss idag. Vem vet vad som kan hända? Som den amerikanska dragartisten RuPaul säger: "You are born naked and the rest is drag." ■

Cecilia Køljing

► EKLUND LÖRDAG

HÄROMDAGEN SATT JAG och letade efter en bild att illustrera en artikel om 11 september-dådet med.

Den jag fastnade för var uppenbarligen tagen från en helikopter. Bilden visar 15-20 människor som sitter vid fönstren högt upp i ett av tornen. De ser rädda och förvirrade ut. Bildtexten berättar att byggnaden rasade samman strax efter att bilden togs.

Bilden säger oerhört mycket om terrordådets yttersta konsekvens – att oskyldiga människor dog en fasansfull död. Men jag valde en annan bild till artikeln. En vi har sett så många gånger att den nästan har blivit ett icke-kommunicerande emblem – bilden av ett flygplan som är på väg mot ett av de två tornen.

Jag kände mig feg när jag gjorde det. Och jag känner mig lika feg när jag skriver den här texten utan att publicera den inledningsvis nämnda bilden till.

DET FINNS TUSENTALS bilder av 11 september-tragedin hos den bildbyrå BT använder men många av dem har vi inte velat publicera. Ett icke ovanligt motiv på just dessa är människor som har kastat sig ut från tornen, fångade av kameralinsen under fallet mot en säker död.

En hemsak aspekt på de bilderna är att de ofta har en slags renhet som nästan känns arrangerad – en ensam kropp, den blå himlen, en enorm grå vägg – och som skulle kunna förväxlas med skönhet, om man inte visste i vilket sammanhang de togs. Nu vet vi det och bilderna blir fruktansvärda,

men den dubbla känslan inför dem säger en del om den fotografiska bildens paradoxala kraft. Motivet förmedlar en sak, formen och färgerna något annat.

Här ligger den möjlighet och det problem som all fotografi är en grund för. Bilden visar alltid en del av verkligheten, men den

”... att oskyldiga människor dog en fasansfull död.”

är också formad av fotografens syn på verkligheten. Och i nästa led formas den av betraktarens verklighets-syn. Eller, som

i mitt fall, av den som väljer vilka bilder som ska publiceras.

Sanningen om verkligheten finns däremot, som vanligt, någon annanstans.

KANSKE TIDEN KOMMER att tillåta publicering av alla 11 september-bilder och kanske får vi en annan berättelse om terrorattacken då, som mer handlar om det mänskliga lidandet än om kampen mellan två ideologier, eller om man så vill två religioner. Symbolverkan hos de fallande World Trade Center-tornen är givetvis stark, med all rätt. Men det är inte hela historien.

Men än så länge krockar två intressen – att respektera enskilda människors död och att ge en så fullständig bild som möjligt av en historisk händelse. ■

Stefan Eklund
kulturchef

EKLUNDS TRE BORÅSTIPS:

- 1) Stenar i fickan på Borås Stadsteater. Sanslös teatershow där skådespelarna Lars G Svensson och Frederik Nilsson kastar sig mellan olika roller. Mycket underhållande. Men skynda er – bara några få föreställningar återstår.
- 2) Borås Fotoklubbs utställning på Flaménska galleriet. Fotokonsten frodas, även på lokal amatöرنivå. Utställningen är mycket sevärd.
- 3) Jari Ilola. Bäste elfsborgare igen? (Mot Djurgården, på måndag)

UTSTÄLLNINGAR

BORÅS KONSTMUSEUM

"Lennart Nilssons värld". T o m 6/5. Kristina Stark. T o m 6/5. Minimus: Linnéa – en utställning om Carl von Linné. T o m 6/5. Ti och to 12-20, on, fre-sö 12-16.

ÅLGÅRDEN, Borås

"Vilda Vävar". Fristads folkhögskola. T o m 8 maj. Vernissage idag kl. 11. Invigningstalare är textilkonstnär Inga-Lill Sjöblom.

GALLERI JEANETTE ÖLUND, Borås Johan Petterson, målningar. T o m 5/5. Må-to 12-17, lö 12-15, sö efter vernissage 12-15.

TEXTILMUSEET, Borås

Skräddarsytt – svensk couture idag. T o m 10/6. Eiser – mer än bara pippi-

tröjor. T o m 23/9. Tis och tors kl 10-20, ons, fre kl 10-16, lör, sön kl 12-16.

FLAMÉNSKA GALLERIET, Borås

"Reflektioner". Borås Fotoklubb. T o m 20/5. To 15-18, fre-sö 12-15.

BORÅS MUSEUM

Glasklart – hantverk, industri, design. T o m 6/5. Ti-fre 10-16, lö-sö 12-16.

RYDALS MUSEUM

X-ut. Examensarbete av elever från Marks gymnasieskola – Medieprogrammet och Estetiska programmet. T o m 27/5. Hantverksgruppen Aklejas butik: "Om sommaren sköna..." Åsa Bergqvist visar stickat och broderat i ull och lin. T o m 28/6. Ti-to, lö-sö 12-16.

GALLERI GLASVERANDAN, Fristad

Maria Eliasson Hallström, keramik. T o m 28/5. Biblioteket: Villa Berggården, ett aktivitets- och gemenskapshus

I helgen är det sista chansen att se Lennart Nilssons bilder på Borås konstmuseum.

för psykiskt funktionshindrade, visar egna bilder. T o m 24/5. Må-to 11-19, fre 11-18, lö 11-14.

ULRICEHAMNS MUSEUM

Kerstin Dahl-Norén, skulpturer och bilder. T o m 6/5. Lö-sö 11-15.

IMMIGRANTINSTITUTET, Borås Jaromir Svozilik och Kim von Arx, måleri och grafik. T o m 14/5. Må-fre 10-17, sö 13-16.

SANDAREDS BIBLIOTEK

Lisa Chemnitz. T o m 10/5. Må, ti, to 9-14 och 16-19, on, fre 9-14.

LADUGÅRDEN, Almedal, Od.

Berit Olméus – "Nionde sommaren". Akvareller och konsthantverk. Maj lö-sö 12-17, juni-aug ti-sö 12-18.

GALLERI I BACKEN, Borås

"Nymålat" – måleri av Marianne Dahlgren och Anne Catherine Ekengren. T o m 13/5. On 16-19, lö-sö 11-16.

STÅLNACKES KONST & RAM, Borås Manfred Flyckt. T o m 8/5. Ti, to-fre 11-17, lö 11-15.

TRANEMO KONSTNÄRSGRUPP

Måleri, teckning, skulptur, ljud, sil-

versmide. Björn Bergsten, Roland Bergsten, Lena Björn, Örjan Gramming, Annika Edberg, Barbro Hultén, Stefan Petterson och Juan Ochoa Echevarria. Vernissage idag kl. 11-15. T o m 27/5. Lö-sö 11-16. Stängt pingsthelgen.

SJÖMARKEN

Konstrunda med nio lokala konstnärer på tre platser. Lö och sö 12-18.

Uppgifter om utställningar, gäller hela Sjuhärad, sänds till Kulturredaktionen, Borås Tidning, 501 85 Borås, fax 033-10 14 36, e-post kultursidan@bt.se. Redaktionen reserverar sig för att urval av insänt material måste göras.